

22.11.2011

Dnro 3821/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

ESTEELLINEN POLIISI EI SAA SELVITTÄÄ RIKOSEPÄILYJÄ

1 KANTELU

Kantelija kertoi 1.11.2010 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelussa seuraavaa.

Ylikonstaapeli A:n poika B oli kuskina humalaiselle kaverilleen tämän äidin autolla. Illan loppuksi hän vei kaverinsa kotiin ja antoi tälle pihassa auton avaimet. Ystävä lähti saman tien ajamaan päätyen jonkin ajan kuluttua ojaan. Perässä seurannut B hälytti pelastuslaitoksen. Paikalle tullut poliisipartio kehotti B:tä poistumaan paikalta "sinua ei tässä tarvita".

Kantelijan mielestä poliisin olisi tullut tutkia, mikä vastuu B:llä oli ja että jää vaikutelma, että "poliisit suojelee toisiaan". Kantelijan mukaan kaiken huippu oli, että asian käsittelijäksi tuli ylikonstaapeli A, joka ei käsitellyt poikansa osuutta tapahtumiin millään tavalla.

3 RATKAISU

3.1 Onko asia tutkittu riittävän perinpohjaisesti?

Kantelussa on esitetty epäily siitä, että mahdollista kulkuneuvon luovuttamista juopuneelle ei ole tutkittu riittävästi.

Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan ojaanajosta tuli poliisille ilmoitus 2.11.2008 klo 03.35. Tapahtumapaikalle pian saapunut partio puhutti paikalla olleet C:n, D:n ja B:n. Tutkintailmoitukseen on kirjattu, että C kertoi ajaneensa äitinsä autolla ojaan ja puhalsi toista promillea. B:n kertoman mukaan "hän oli ollut [C:n nimi poistettu] kuljettajana ja vienyt [C:n nimi poistettu] kotiinsa. Kotipihalla [C:n nimi poistettu] oli yllättäen lähtenyt autolla liikkeelle, eikä ollut suostunut pysähtymään, vaikka hänelle oli soitettu". Partio oli ilmoittanut D:lle ja B:lle, että nämä voivat lähteä ja C oli viety verikokeeseen.

C kuulusteltiin samana päivänä klo 11.01 alkaen. Tuolloin hän kertoi muun muassa seuraavaa.

"Olimme illalla liikenteessä äitini omistamalla autolla. Kuski vei minut ja auton kotiosoitteeseeni joskus aamuyöllä. Kuskilla oli oma auto minun kotiosoitteessani. Kun pääsin kotiin, niin sain jostain kumman päähänpiston, että minun pitää lähteä äitini autolla kylille ajelemaan. Minulla on aika hatarat

muistikuvat tuosta ajamaan lähtemisestä, mutta muistan sen, että jossain vaiheessa ajoin äitini autolla."

Rikoslain 23 luvun 8 §:n mukaan joka luovuttaa moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljetettavaksi henkilölle, joka ilmeisesti on siinä tilassa, että syyllistyy (esimerkiksi) rattijuopumukseen tai törkeään rattijuopumukseen, on tuomittava kulkuneuvon luovuttamisesta juopuneelle sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Teon rangaistavuus edellyttää ensinnäkin sitä, että luovuttajalla tulee olla määräysvalta ajoneuvon suhteen ainakin siltä osin, että hän voi itsenäisesti päättää sen luovuttamisesta. Toiseksi rikos edellyttää tahallisuutta eli tekijän tulee esimerkiksi ymmärtää, että avaimet saanut henkilö varsin todennäköisesti lähtee ajamaan autoa.

Tässä tapauksessa kyse oli C:n äidin autosta, jota B sai kuljettaa, koska tästä oli sovittu C:n kanssa. Mitään määräysvaltaa autoon B:llä ei ollut. Lisäksi asiassa ei ole tullut ilmi seikkoja, jotka olisivat antaneet syytä epäillä, että B:n olisi tullut ymmärtää, että C ei avaimet saatuaan menisikään kotiinsa, vaan lähtisi ajamaan. Koska B oli lähdössä omalla autollaan pois paikalta, oli avainten luovuttaminen C:lle nähdäkseni ymmärrettävää.

Käsitykseni mukaan ei ole moitittavaa, että poliisipartio päästi B:n lähtemään tapahtumapaikalta alustavan puhuttelun jälkeen. Katson myös, että jutun tutkija vanhempi konstaapeli on saamansa tiedot huomioon ottaen tutkinut asian riittävän perusteellisesti.

Totean vielä, että asian tutkinnanjohtajana toiminut ylikonstaapeli A on vielä puhuttanut poikansa ja tapahtumapaikalla olleen ylikonstaapeli E:n varmistukseen tapahtumainkulun - tästä myöhemmin enemmän esteellisyyden kannalta. Joka tapauksessa näinkin on varmistuttu asian riittävästä selvittämisestä. Syyttäjäkään ei ole pyytänyt asiassa lisätutkintaa.

Käsitykseni mukaan ei ole tullut ilmi aihetta epäillä, että asia olisi tutkittu puutteellisesti B:n mahdollisen rikosoikeudellisen vastuun osalta.

Totean kuitenkin, että Poliisihallituksen käsityksen mukaan poliisipartion olisi tullut kirjata kaikkien asiaan osallisten tiedot rikosilmoitukseen (B "partion oikeaksi harkitsemissa asemassa") eikä tehdä asian selvittelyvaiheessa mahdollisesti asian lopputulokseen vaikuttavaa ratkaisua. Lisäksi Poliisihallituksen käsityksen mukaan tapahtumat eivät käy ilmoituksesta ilmi riittäväällä tarkkuudella.

Tältä osin pidän riittävänä, että saatan Poliisihallituksen lausunnossa esitetyt näkemykset poliisilaitoksen ja rikosylikonstaapelin tietoon. Käsitykseni mukaan Poliisihallitukseen ei ole sitä mieltä, että asia olisi materiaalisesti tutkittu puutteellisesti.

3.2

Esteellisyys

Yleistä

Kantelussa on myös epäilty, että "poliisit suojelee toisiaan". Tällä ymmärrän kantelijan tarkoittavan sitä, että B:n ja tutkinnanjohtaja A:n sukulaisuus olisi mahdollisesti vaikuttanut asian tutkintaan.

Edellä on todettu, että asiaa on sen laatuun nähden selvitetty riittävästi. Tästä huolimatta on kuitenkin vielä arvioitava kysymystä mahdollisesta esteellisyydestä. Käsitykseni mukaan tätä ei ole aihetta

pohtia kenenkään muun asian käsittelyyn osallistuneen poliisimiehen kuin tutkinnanjohtajana toimineen ylikonstaapeli A:n osalta. Pelkästään se, että tapahtumissa on ollut mukana ylikonstaapeli A:n poika, ei asian laatuakin huomioon ottaen ole tehnyt muista poliisilaitoksen poliisimiehistä esteellisiä käsittelemään tuota asiaa.

Tutkinnanjohtaja päättää lähtökohtaisesti itse esteellisyydestään. Esteellisyyssperusteista säädetään esitutkintalain 16 §:ssä. Sen mukaan

Tutkinnanjohtaja tai tutkija on esteellinen:

- 1) jos hän tai hänen lähisukulaisensa on asianosainen;
- 2) jos asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen lähisukulaiselleen;
- 3) jos hän tai hänen lähisukulaisensa avustaa tai edustaa asianosaista tai sitä, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 4) jos hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 5) jos hän kuuluu sellaisen yhteisön, säätiön tai julkisoikeudellisen laitoksen hallitukseen, hallintoneuvostoon tai niihin rinnastettavaan toimielimeen, joka on asianosainen taikka jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; tai
- 6) jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Tutkinnanjohtajan lapsi on luonnollisesti tässä tarkoitettu lähisukulainen.

Säännöksen 1-kohta ei kuitenkaan ainakaan suoraan sovellu tapaukseen: B ei ollut asianosainen. Tässä tapauksessa esteellisyyssperusteista tuleekin kysymykseen lähinnä esitutkintalain 16 §:n 1 momentin 6-kohta.

Tuon lainkohdan esitöissä todetaan, että kaikkia tilanteita, joissa suhde asiaan tai asianosaisiin voi olla omiaan vaarantamaan tutkijan puolueettomuuden, ei voida yleispätevästi määritellä. Tämän vuoksi katsottiin olevan aihetta lainkohdan 1-5 kohtien suhteellisen yksilöityjen esteellisyyssperusteiden lisäksi säätää myös yleislausekkeenomainen jääviyssperuste. Hallituksen esityksen mukaan tällaisen erityisen syyn puolueettomuutta vaarantavan vaikutuksen olisi oltava suunnilleen samanasteinen kuin muissa esteellisyyssperusteissa (HE 14/1985 s. 24).

Lainkohdassa käytetty ilmaisu ”muu erityinen syy” on tulkinnanvarainen. Ratkaisu onkin tehtävä kunkin tapauksen erityispiirteet huomioon ottaen. Tässä tulkinnassa on otettava erityisesti huomioon, että säännöksellä pyritään turvaamaan paitsi esitutkinnan tosiasiallista puolueettomuutta myös yleisemmin luottamusta tähän puolueettomuuteen. Ei siten riitä, että esitutkintaviranomainen tosiasiallisesti toimittaa esitutkinnan puolueettomasti ja itse tämän tietää. Tutkinta on myös järjestettävä niin, että ulkopuoliselle tarkastelijalle ei herää perusteltua aihetta epäillä sen puolueettomuutta. Poliisin esteettömyys esitutkinnassa on korostuneen tärkeää, koska tuo rikosprosessin vaihe on käytännössä usein hyvin ratkaiseva koko asian lopputuloksen kannalta.

Kyseinen esitutkintalain säännös on yli kaksikymmentä vuotta vanha. Sen säätämisen jälkeen esteellisyysskysymyksiin on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota erityisesti viranomaistoiminnan ulkoisen uskottavuuden näkökulmasta.

Ylikonstaapeli A:n tutkinnanjohtajuus

Rikosylikonstaapeli kertoo harkinneensa ilmoitusta kirjatessaan, voiko ylikonstaapeli A toimia tutkinnanjohtajana. Koska hänen mielestään B:llä ei ollut osallisuutta asiassa, ei tälle ollut esteettä. Rikosylikonstaapelin mukaan tutkinnanjohtajaa olisi voitu myöhemmin vaihtaa, jos tähän olisi tarvetta.

Vanhempi konstaapeli kertoo tehneensä tutkinnan kokonaan oma-aloitteisesti keskustelematta tutkinnanjohtajan kanssa. Tähän ei hänen mukaansa ollut tarvetta, koska juttu oli selkeä. Esitutkintapöytäkirjan valmistuttua vanhempi konstaapeli toimitti sen tutkinnanjohtaja A:lle, jonka kautta asia siinä meni syyteharkintaan.

Ylikonstaapeli A kertoo saaneensa joko 3. tai 4.11.2008 tiedon siitä, että hänen poikansa oli ollut paikalla rattijuopumustilanteessa. Tällöin tässä tapauksessa keskeinen osa tutkintaa eli syylliseksi epäillyn kuulustelu oli siis jo tehty.

Ylikonstaapeli A kertoo selvittäneensä asiaa poikansa B:n kanssa vielä samalla viikolla. Tällöin hän oli saanut tarkempia tietoja tapahtumista kuin mitä tutkintailmoitukseen on kirjattu. Ne tiedot edelleen vahvistivat sitä näkemystä, ettei kysymys ollut (rikosoikeudellisesti arvioituna) kulkuneuvon luovuttamisesta juopuneelle. Hän kertoo vielä, että "en jättänyt kuitenkaan asiaa pelkästään [B:n nimi poistettu] puhutteluun, vaan soitin partiossa mukana olleelle [E:n nimi poistettu] ja kysyin häneltä asiasta ja [E:n nimi poistettu] kertoi asiat samoin kuin [B:n nimi poistettu]".

Tässä tapauksessa ei ole mitään viitteitä siitä, että B:n ja A:n sukulaisuussuhde olisi sinänsä vaikuttanut asian tutkintaan tai sen lopputulokseen. Vanhempi konstaapelikin kertoo hoitaneensa tutkinnan täysin oma-aloitteisesti.

Tästä huolimatta tutkinnanjohtajalla on vastuu siitä, että esitutkinta on riittävän laaja ja perusteellinen sekä että se on kohdennettu oikein. Tämän tutkinnanjohtaja varmistaa viimeistään silloin, kun hän päättää siirtää asian syyteharkintaan.

Tässä tapauksessa ylikonstaapeli A on jo tätä ennen itse selvittänyt poikansa osuutta tapahtumiin. Hän on siis katsonut tällaisen selvittelyn tarpeelliseksi. Viimeistään tässä vaiheessa hänen olisi tullut vetäytyä tutkinnanjohtajan tehtävästä. Hän ei ole voinut itse päättää- tai tutkinnanjohtajana tosiasiallisesti hyväksyä muiden päätelmää- siitä, ettei hänen poikansa ole osallinen asiassa. Tutkinnanjohtajan ratkaisun tästä olisi tullut tehdä joku muu.

Sinänsä on luonnollista, että ylikonstaapeli A on isänä halunnut tietää tapahtumienkulun. Hän ei kuitenkaan ole tapahtumia itse selvitellessään voinut irrottautua tutkinnanjohtajan roolistaan tässä asiassa.

Ei sinänsä ole syytä epäillä, että asiaa selvittäneiden poliisimiesten vilpitön näkemys on ollut, että asia on ollut selvä B:n osalta. Myös jälkikäteistarkastelussa tätä arviota voi pitää perusteltuna. On kuitenkin huomattava, että ulkopuolisesta tarkastelijasta asia ei välttämättä ole ollut näin selvä.

Katson, että B:llä on ollut sellainen liityntä esitutkinnassa selvitettävään tapaukseen, että hänen isänsä olisi ollut perusteltua vetäytyä tutkinnanjohtajan tehtävästä. Korostan, että tutkintajärjestelyjen tulee olla sellaiset, ettei myöskään ulkopuoliselle tarkastelijalle ole perusteltua aihetta epäillä tutkinnan asianmukaisuutta.

Ylikonstaapeli A totesi itsekkin selvityksessään, että "jälkikäteen asiaa pähkäiltyäni olisi ilman muuta ollut viisaampaa siirtää tutkinnanjohtajuus jollekin muulle." Tätä hän piti järkevänä nimenomaan poliisilaitokseen kohdistuvan luottamuksen kannalta.

Lopuksi totean, että poliisipäällikkö on viitannut siihen, että käytännön poliisitoiminnassa etenkin maaseudulla joudutaan varsin yleisesti käsittelemään tuttujen asioita eikä kovin herkästi tapahtuva

itsensä jääväminen tule käytännön syistä kysymykseen. On sinänsä varmasti totta, että tuttujen henkilöiden asioita joudutaan maaseudulla usein käsittelemään. Tämä kuitenkin mielestäni vain korostaa esteellisyysskysymysten tarkan arvioinnin merkitystä ja erityisesti siltä kannalta, miltä asia näyttää ulkopuolisesta tarkastelijasta. Kuten edellä on jo todettu, ei riitä, että poliisimies itse tietää hoitaneensa asian oikein ja puolueettomasti.

4

TOIMENPITEET

Saatan ylikonstaapeli A:n tietoon edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen siitä, että hänen ei olisi tullut toimia nyt puheena olevassa asiassa tutkinnanjohtajana. Lisäksi kiinnitän tämän lisäksi poliisi-päällikön ja rikosylikonstaapelin huomiota kohdassa 3.1. todettuihin Poliisihallituksen lausunnossaan rikosilmoituksen kirjaamisesta esittämiin näkemyksiin. Tässä tarkoituksessa lähetän heille kaikille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Painotan vielä lopuksi, että edellä toteamani ei tarkoita sitä, että kyseinen esitutkinta olisi puolueellisesti tai muutoinkaan puutteellisesti toimitettu. Käytettävissäni oleva aineisto ei anna aihetta tällaisiin johtopäätöksiin.